

Warszawa, dnia 13 marca 2015 r.

KMP.571.1.2015.DK

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Aresztu Śledczego w Grójcu
dotyczącej stanu przestrzegania praw osób z niepełnosprawnością
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku w dniu 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, zwanego dalej: OPCAT) oraz na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 19-20 stycznia 2015 r., do Aresztu Śledczego w Grójcu (zwanego dalej Aresztem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Dorota Krzysztoń (kryminolog), Przemysław Kazimirski (prawnik) oraz Małgorzata Molak i Karolina Goral (pedagodzy resocjalizacyjni).

Celem wizytacji prewencyjnej było sprawdzenie stanu przestrzegania praw osób z niepełnosprawnością, osadzonych w Areszcie, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem. Inne kwestie dotyczące osób pozbawionych wolności, ujawnione przy okazji wizytacji, zostały opisane w przedostatnim punkcie niniejszego raportu (pkt 13).

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z ppłk Zbigniewem Morgasiem – dyrektorem jednostki;
- dokonano oglądu terenu jednostki oraz pomieszczeń w oddziałach mieszkalnych, w tym losowo wybranych cel mieszkalnych;

- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z osobami pozbawionymi wolności oraz z pracownikami jednostki;
- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi;
- zapoznano się z dokumentacją Aresztu.

W czasie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz sprawdzono przystosowanie jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

Pracownicy KMP poinformowali dyrektora Aresztu oraz przedstawicieli kadry jednostki zaproszonych na rozmowę podsumowującą wizytację, o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano pozostałe dokumenty związane z funkcjonowaniem jednostki.

2. Legalność pobytu i prawidłowość rozmieszczenia osadzonych

Wizytowany Areszt przeznaczony jest dla tymczasowo aresztowanych mężczyzn, pozostających do dyspozycji Prokuratury Rejonowej i Sądu Rejonowego w Grójcu oraz Piasecznie, a także skazanych, wobec których toczy się postępowanie przed wymienionymi organami bez stosowania tymczasowego aresztowania. Ponadto w jednostce tej przebywają skazani zakwalifikowani do odbywania kary w zakładzie karnym typu półotwartego dla recydywistów penitencjarnych.

Pojemność Aresztu została ustalona na 219 miejsc. Podczas wizytacji w jednostce przebywało 190 osadzonych.

Przegląd wybranej przez przedstawicieli KMP dokumentacji, nie ujawnił nieprawidłowości związanych z podstawami prawnymi ich pobytu w jednostce.

Według informacji uzyskanych od dyrektora Aresztu, osoby z niepełnosprawnością ruchową co do zasady umieszczane są w celi dla nich przeznaczonej. Jednak w dniu wizytacji przebywało w niej 2 zdrowych osadzonych, podczas gdy osadzeni z niepełnosprawnością ruchową przebywali w zwykłych celach.

Reprezentanci KMP zalecają umieszczanie osób z niepełnosprawnością ruchową w celi dla osób z niepełnosprawnością.

Podobny problem dotyczył izb chorych. W jednej z nich przebywał co prawda chory na gruźlicę, ale w drugiej osadzono 3 zdrowych skazanych, podczas gdy osoba ze stomią przebywała w zwykłej celi.

Pracownicy BRPO rekomendują wykorzystanie wszystkich izb chorych zgodnie z przeznaczeniem.

3. Traktowanie

Wobec funkcjonariuszy Służby Więziennej i pracowników cywilnych, w okresie od 2014 r. do dnia wizytacji nie były prowadzone postępowania dyscyplinarne związane z traktowaniem osadzonych. Z informacji posiadanych przez dział penitencjarny Aresztu wynika, że w analizowanym okresie osadzeni złożyli ok. 10 zawiadomień o możliwości popełnienia przestępstwa przez funkcjonariuszy i pracowników tej jednostki, które nie dotyczyły niepełnosprawnych osadzonych. Areszt nie dysponuje informacjami, aby któreś z nich zakończyło się wszczęciem postępowania sądowego.

Z obserwacji pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej: BRPO) poczynionych podczas wizytacji wynika, że atmosfera panująca w jednostce jest dobra. Wizytujący nie odebrali sygnałów świadczących o niewłaściwym traktowaniu osadzonych z niepełnosprawnością, mających związek z ich stanem zdrowia.

Osadzeni, z którymi przedstawiciele Mechanizmu przeprowadzali rozmowy w celach mieszkalnych oraz rozmowy indywidualne, chwalili funkcjonariuszy Służby Więziennej, w tym zwłaszcza wychowawców oraz samego dyrektora. Według ich relacji kadra kierownicza jednostki systematycznie wizytuje cele mieszkalne i niezwłocznie załatwia zgłaszane przez osadzonych sprawy. Ponadto wszystkie cele mieszkalne wizytowane są na bieżąco przez wychowawców oddziałów. Osadzeni w Areszcie mają stały dostęp do dyrektora jednostki oraz kierowników poszczególnych działów służb.

Pozytywnie należy również ocenić nagradzanie sprawnych skazanych za pomoc osobom z niepełnosprawnością, którym okazują wsparcie po wspólnym osadzeniu w jednej celi.

Negatywne uwagi rozmówców dotyczące kwestii traktowania ich przez pracowników Aresztu, nie miały związku z faktem niepełnosprawności, stąd zostały opisane w pkt 13 niniejszego raportu.

Zgodnie z informacją dyrektora Aresztu, w okresie od dnia 1 stycznia 2014 r. do dnia wizytacji nie było zdarzeń definiowanych jako nadzwyczajne.

Osadzeni z niepełnosprawnością nie podejmowali działań autoagresywnych.

Żadnej z osób z tej grupy nie ukarano również karą celi izolacyjnej.

Skargi i wnioski osadzonych rozpatrywane są zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. *w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (Dz. U. z 2013 r., poz. 647). Ubiegłoroczna kontrola Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Warszawie ujawniła incydentalne uchybienia w zakresie terminowości rozpatrzenia spraw i pouczenia skarżącego o przysługującym uprawnieniu do wniesienia skargi do Dyrektora wymienionej instytucji.

Problem ten nie dotyczył skarg pochodzących od osób z niepełnosprawnością, niemniej należy zwrócić uwagę, że skazany poruszający się na wózku inwalidzkim złożył w 2014 r. skargę na umieszczenie go w celi w pawilonie mieszkalnym dla osób tymczasowo aresztowanych oraz skazanych z grupą i podgrupą klasyfikacyjną zamkniętą. Tymczasem powinien on przebywać w warunkach zakładu półotwartego. Z informacji zawartych w materiałach tej sprawy wynika, że nie mógł on zostać przetransportowany do innej placówki, posiadającej celę dla osób z niepełnosprawnością w pawilonie mieszkalnym dla osób z podgrupą klasyfikacyjną półotwartą, ze względu na bliski termin wokandy.

W ocenie przedstawicieli KMP rygor postępowania z niepełnosprawnym osadzonym nie powinien zależeć od miejsca, w którym został umieszczony przez administrację Aresztu (na co nie miał żadnego wpływu), ale od klasyfikacji, zgodnie z którą został on zaszeregowany. Ma ona bowiem fundamentalne znaczenie dla procesu resocjalizacji skazanego oraz determinuje jego uprawnienia w zakresie poruszania się po oddziale mieszkalnym, w tym swobodniejszym, niż w przypadku podgrupy klasyfikacyjnej zamkniętej dostępie m.in. do aparatu telefonicznego. Nadto zgodnie z § 58 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. *w sprawie regulaminu organizacyjno – porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności* (Dz. U. z 2003 r. Nr 152, poz.1493) *z ważnych powodów, skazany zakwalifikowany do odbywania kary w zakładzie karnym typu otwartego może przebywać w zakładzie typu półotwartego lub zamkniętego, a skazany zakwalifikowany do odbywania kary w zakładzie typu półotwartego - w zakładzie typu zamkniętego. Skazany taki korzysta z uprawnień wynikających z decyzji klasyfikacyjnej.* Przedstawiciele KMP proszą zatem o wyjaśnienie, czy w praktyce realizowana jest powyższa zasada i czy skazany ten korzystał z przywilejów związanych z klasyfikacją, którą mu przypisano.

Kontrola osobista osadzonych odbywa się w niemonitorowanych dyżurkach oddziałowych. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez personel jednostki, nie

przyjęto konkretnej procedury postępowania z osobami z niepełnosprawnością w Planie Ochrony Aresztu. Pracownikom BRPO nie wyjaśniono nadto, w jaki sposób w praktyce przeprowadza się kontrolę osób np. na wózku inwalidzkim. Nie jest zatem jasne, czy osoby te są z niego podnoszone czy też zobowiązuje się je, bez względu na fizyczne możliwości, do tych samych czynności ułatwiających przeprowadzenie kontroli przez funkcjonariuszy Służby Więziennej, co w przypadku osób w pełni sprawnych. Mimo zapewnienia Kierownika Działu Ochrony, zawartego w notatce służbowej z dnia 19 stycznia 2015 r., że osoby pozbawione wolności w czasie kontroli traktowane są z poszanowaniem praw człowieka i nie są wymagane dodatkowe procedury określające tę czynność, w ocenie reprezentantów KMP kontrola osobista osadzonych z niepełnosprawnością powinna uwzględniać stopień i rodzaj niepełnosprawności, co z fizycznych względów, różni się od działania, jakie ma miejsce w przypadku innych osadzonych. W zastanej sytuacji, wobec nieistnienia żadnych zasad w opisywanym zakresie, może dojść do naruszenia godności osoby kontrolowanej. Zaznaczyć należy, że ta sprawa dotyczy zarówno osób osadzonych, jak i odwiedzających je. Mając na względzie powyższe, pracownicy BRPO uznają to zagadnienie za problem systemowy, wymagający opracowania ogólnych zasad przeprowadzania kontroli osobistej osób z niepełnosprawnością, uwzględniających również konieczność prowadzenia jej przez odpowiednio przeszkolonych funkcjonariuszy Służby Więziennej.

W Instrukcji Bezpieczeństwa Pożarowego Aresztu uwzględniono pomoc osobom mającym problemy z poruszaniem się. Zgodnie z zapisami Instrukcji, do pomocy tym osobom można użyć m.in. noszy i cyt.: *Można przy tym wykorzystać ludzi sprawnych fizycznie, którzy znajdują się w pobliżu*. Nie kwestionując zasadności zapisu mówiącego o tym, że w pierwszej kolejności pomocy osobie z niepełnosprawnością powinny udzielić osoby sprawne, które są najbliższe, należy podnieść, że zapisy Instrukcji w tym zakresie są zbyt skromne. Właściwa organizacja ewakuacji osób z niepełnosprawnością powinna uwzględniać również dotyczące ich wytyczne postępowania personelu na wypadek zagrożenia, w tym sposoby alarmowania osób z niepełnosprawnością (nawet indywidualne), a także wskazywać na dodatkowe obowiązki innych pracowników Aresztu, w którym prowadzone są działania. Przedstawiciele Mechanizmu zalecają zatem uzupełnienie Instrukcji o wskazane kwestie.

4. Dyscyplinowanie

Z informacji przekazanych przez władze Aresztu pracownikom Mechanizmu wynika, że w latach 2014-2015 do dnia wizytacji żadna osoba z niepełnosprawnością nie była ukarana dyscyplinarnie.

Spośród osadzonych, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP żadna nie zgłaszała zastrzeżeń w tym obszarze.

5. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest zarządzenie Dyrektora Aresztu Śledczego z dnia 27 maja 2014 r. Nr 20/2014 w sprawie *porządku wewnętrznego obowiązującego w Areszcie Śledczym w Grójcu*. W ocenie przedstawicieli KMP przepisy zawarte w wymienionym materiale sformułowane są jasno, a jego układ jest przejrzysty.

Osadzeni mają w celach dostęp do tego dokumentu. Poza tym na ścianach korytarzy poszczególnych oddziałów wywieszane są adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka (między innymi Rzecznika Praw Obywatelskich), a także inne istotne dla osadzonych dane.

Wprowadzie informacje dla osadzonych mają wyłącznie formę wizualną, z pominięciem formy dotykowej, uwzględniającej sytuację osób niewidzących i niedowidzących, jednak osoby z niepełnosprawnością sensoryczną w tym obszarze, mogą zapoznawać się z niezbędnymi dla nich wiadomościami za pośrednictwem wychowawców, starszych celi i radiowęzła, który funkcjonuje w placówce.

Osadzeni mają dostęp do aktualnych aktów prawnych, orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, dzięki działającym w jednostce stanowiskom elektronicznego dostępu do internetowych baz danych (tzw. kioskowi BIP) oraz pomocy wychowawców, drukującym na ich życzenie potrzebne materiały z Internetu. Zaznaczyć w tym miejscu należy, że wiedza wśród osadzonych na temat możliwości skorzystania z elektronicznych baz danych aktów prawnych jest znikoma.

W placówce nie korzysta się z pętli indukcyjnych. W przypadku osadzenia w Areszcie osób niesłyszących lub niedosłyszących, dysponujących odpowiednimi aparatami słuchowymi, konieczne jest zagwarantowanie im możliwości skorzystania z systemu wspomagania słuchu. Podobnie potrzebne w takim przypadku będzie

zapewnienie dostępności tłumacza polskiego języka migowego (co może się odbywać za pośrednictwem Internetu czy elektronicznych translatorów).

6. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Osadzeni w wizytowanej jednostce mają prawo kontaktu ze światem zewnętrznym, w tym z rodzinami, w formie rozmów telefonicznych (z wyjątkiem tymczasowo aresztowanych), widzeń i korespondencji. Skazanym udziela się także przepustek i zezwoleń na opuszczenie jednostki.

Skazani i ukarani mają prawo prowadzić rozmowy telefoniczne na własny koszt, codziennie w wyznaczonych godzinach, z samoinkasujących aparatów telefonicznych znajdujących się w oddziałach mieszkalnych, w których są zakwaterowani.

Przedstawiciele KMP nie odebrali krytycznych uwag od osadzonych z niepełnosprawnością w związku z ich kontaktem z osobami spoza jednostki.

Uwagi pracowników Mechanizmu dotyczące opisywanego zagadnienia, w zakresie nie dotyczącym osób z niepełnosprawnością, zawarte są w pkt 13.

7. Prawo do ochrony zdrowia

W ambulatorium Aresztu zatrudniony jest dermatolog (kierownik ambulatorium), psychiatra i stomatolog oraz dwie pielęgniarki.

Kompleks pomieszczeń ambulatorium znajduje się w części administracyjnej Aresztu. Pomieszczenia i urządzenia działu wykonującego działalność leczniczą dla osób pozbawionych wolności są urządzone i wyposażone stosownie do potrzeb.

Kierownik ambulatorium przyjmuje od poniedziałku do piątku wszystkie osoby zgłaszające się w nagłych przypadkach. Przyjęcia planowe dla osadzonych odbywają się w poniedziałki i środy, w miejscach do tego wyznaczonych w poszczególnych oddziałach mieszkalnych (raz w tygodniu w każdym z nich).

Uwagę jednak zwraca, że gabinet lekarski w oddziale mieszkalnym, w którym usytuowano celę dla osób z niepełnosprawnością, został zlikwidowany i przeniesiony na wyższe piętro, do którego dotarcie jest niemożliwe ze względu na wiodące nań schody, brak windy i zabezpieczenia ochronne, które utrudniają poruszanie się osobom na wózkach inwalidzkich. Wprawdzie zgodnie z informacją udzieloną wizytującym, w przypadku osób z niepełnosprawnością istnieje możliwość badania lekarskiego

(niewymagającego zastosowania sprzętu, którego nie da się przenieść) i konsultacji lekarskiej, odbywających się bezpośrednio w celi, w której przebywają osoby niemogące dotrzeć do miejsca przyjęć lekarskich. Zastrzeżenie wizytujących budzi jednak problem braku intymności takich wizyt lekarskich (odbywają się one przy innych osadzonych) oraz niemożliwość skorzystania w ten sposób przez osadzonych z pomocy lekarskiej w pełnym zakresie (pewne usługi np. stomatologiczne, mogą być świadczone wyłącznie w niedostępnych dla osób z niepełnosprawnością ruchową pomieszczeniach ambulatorium). Z tego względu reprezentanci KMP zalecają rozważenie przywrócenia gabinetu lekarskiego w tym samym oddziale mieszkalnym i na tym samym poziomie, gdzie mieści się cela dla osób z niepełnosprawnością, do czego zobowiązał się dyrektor wizytowanego Aresztu podczas podsumowania wizytacji.

Wizytującym jednostkę reprezentantom KMP pracownicy służby zdrowia Aresztu przedstawili informację, z której wynikało, że realizacja zaleceń lekarskich dotycząca rehabilitacji osadzonych nie jest możliwa na jego terenie. Tych osadzonych, którzy powinni się jej poddać, transportuje się do jednostki penitencjarnej w Łodzi. Czas oczekiwania na realizację zaleceń, ze względu na kolejkę oczekujących, jest bardzo długi i wynosi 1-2 lata. Pracownicy BRPO mając poważne zastrzeżenia dotyczące skuteczności działań podejmowanych po wskazanym czasie oczekiwania, zwracają się z prośbą o wyjaśnienie tej sprawy, tj. wskazanie, ilu osób dotyczyła ta sytuacja i z jakich względów w opisanej sprawie nie poszukuje się innych rozwiązań, w tym innych miejsc rehabilitacji osób jej wymagających.

Zgłoszonym przez osadzonych, w tym osób z niepełnosprawnością, problemem dotyczącym ich kondycji zdrowotnej, był skład posiłków wydawanych im w ramach diet zdrowotnych. Osadzeni skarżyli się, że podawane im jedzenie jest wręcz szkodliwe w ich indywidualnych stanach chorobowych. Biorąc pod uwagę, że podczas wizytacji w placówce przebywała osoba ze stomią, pracownicy KMP na jej przykładzie proszą o sprawdzenie i wyjaśnienie wskazanych doniesień, tj. czy wydane zostały w jej przypadku zalecenia lekarskie dotyczące diety, jaka była ich treść, kiedy zostały wpisane przez lekarza do systemu NOENET od dnia przybycia tego pacjenta do jednostki i kiedy oraz w jaki sposób zostały zrealizowane.

8. Warunki bytowe

W Areszcie nie ma problemów z przeludnieniem. Osadzeni kwaterowani są w 43 celach mieszkalnych. W ich liczbę wliczono 2 izby chorych, co jest problemem opisanym już w niniejszym raporcie. W jednostce przeważają cele pięcioosobowe oraz trzyosobowe. Dwie cele przeznaczone są dla trzynastu osób (o tym problemie w pkt 13 niniejszego raportu).

Wszystkie cele mieszkalne posiadają wyodrębnione i w pełni zabudowane kąpiki sanitarne (za wyjątkiem kąpika sanitarnego w jednoosobowej celi izolacyjnej, o czym szerzej w pkt 13).

Jednostka posiada celę dla osoby z niepełnosprawnością, poruszającą się na wózku inwalidzkim, WC przy sali widzeń z udogodnieniami dla niej oraz miejsce w łaźni ogólnej na jej potrzeby. Dla potrzeb tego typu osób nie są dostosowane inne cele, w których mogą się znaleźć m.in. cele przejściowe (przy czym wizytującym nie wskazano na możliwość zmiany przeznaczenia celi dla niepełnosprawnych na celę przejściową) i izby chorych [co jest niezgodne z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w *sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności* (Dz. U. z 2012 r., poz. 808)].

W ocenie przedstawicieli KMP celi dla osób z niepełnosprawnością nie spełnia warunków dostępności dla tych osób, przede wszystkim ze względu na zbyt wąskie drzwi wejściowe (poniżej 90 cm), ale również z uwagi na za niską muszlę ustępową (poniżej 45 cm) w kąpiku sanitarnym i dość blisko zamocowaną względem jej osi poręcz (odległość poniżej 40 cm). Nadto lustro nad umywalką (bez poręczy) w tym samym pomieszczeniu zostało zawieszona zbyt wysoko (na wysokości powyżej 100 cm), celę wyposażono w za niskie łóżka (wysokość materaca niższa niż 45 cm), a dla osób siedzących w wózku inwalidzkim niedostępne są uchwyty okienne oraz włączniki światła i przyciski instalacji przyzywowej (na wysokości powyżej 90-120 cm), a także wieszak i większość szafek ściennych (na wysokości powyżej 135 cm)¹. Wskazane mankamenty dotyczące dostosowania kąpika sanitarnego (wysokość muszli, odległość poręczy, miejsce zawieszenia lustra) dotyczą również WC przy sali widzeń.

¹ Wszystkie podawane w nawiasach w niniejszym akapicie wymiary, ustalone zostały przez osoby z niepełnosprawnością z Fundacji *Polska bez barier* zgodnie ze standardami planowania dostępności i uznane za optymalne dla odpowiedniego dostosowania placówek wizytowanych przez przedstawicieli KMP.

Łaźnia ogólna znajduje się na tej samej kondygnacji, co cela dla osób z niepełnosprawnością. Stanowisko prysznicowe z krzeselkiem i poręczami dla tej osoby jest niestety zbyt ciasne, by mogła się ona swobodnie w nim poruszać. Głębokość stanowiska wynosząca ok. 61 cm powoduje, że siedząca na krześle osoba, nie ma już miejsca przed sobą (w tej sytuacji zasłona prysznicowa może wręcz leżeć jej na kolanach). Uwagę również zwraca za mały rozstaw poręczy względem osi krzeselka (odległość poniżej 40 cm). Nadto wieszak w łaźni jest niedostępny dla osoby siedzącej na wózku inwalidzkim (umieszczony na wysokości powyżej 135 cm).

Korytarz przy celi dla osób z niepełnosprawnością jest odpowiednio szeroki i pozbawiony barier architektonicznych. Jednak zarówno w nim, jak i w pozostałych ciągach komunikacyjnych (w budynku i poza nim) nie znajdują się miejsca siedzące umożliwiające odpoczynek.

Telefony oraz skrzynki na korespondencję wyeksponowane w korytarzu przy wymienionej celi, zawieszane są zbyt wysoko, by osoba siedząca na wózku inwalidzkim mogła do nich dosięgnąć (wysokość najwyższego przycisku w telefonie przekracza 120 cm).

Drzwi wiodące do niektórych pomieszczeń, do których powinna móc dostać się osoba korzystająca z wózka inwalidzkiego mają niepotrzebnie wysokie progi, powyżej 2 cm (m.in. do pokoi wychowawców i świetlicy) lub ich szerokość jest nieodpowiednia (np. rozsuwane drzwi do pomieszczenia do widzeń bez udziału funkcjonariusza Służby Więziennej nie otwierają się do końca, co powoduje nadmierne zwężenie wejścia do szerokości poniżej 90 cm).

Żadna z kondygnacji wizytowanej jednostki nie jest dostępna dla osób z niepełnosprawnością ruchową. Areszt nie ma wind i platform pozwalających rozwiązać ten problem. Również wejście do pawilonu mieszkalnego z celą dla osób z niepełnosprawnością jest niedostępne dla osadzonych mających problemy z poruszaniem się, gdyż wiodą doń stopnie, a w kracie wejściowej na korytarz znajduje się zbyt wysoki próg (powyżej 2 cm).

Przed drzwiami do budynku znajduje się również wysoki próg. Usiłowano go zniwelować podstawką najazdową, jednak jej nachylenie znacznie przekracza dopuszczalny współczynnik nachylenia wynoszący 15%.

W przejściach na zewnątrz budynku, występują podobne mankamenty. Ścieżki nie są wolne od nierówności i zbyt wysokich krawężników (tu również ustawiono

niespełniające swojej funkcji ze względu na kąt nachylenia, podstawki najazdowe), a do części wejść wiodą strome schody (np. do budynku z salą widzeń).

Powyższe niedostosowania uniemożliwiają osobom mającym problem z poruszaniem się wyjście na plac spacerowy, dojście do sali widzeń, świetlicy, kaplicy i innych miejsc, do których nie powinny mieć kłopotów z samodzielnym dotarciem.

Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w orzeczeniu z 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji (6253/03) uznał, że osadzenie osoby niepełnosprawnej w więzieniu, gdzie nie może ona poruszać się, w szczególności, opuścić celi samodzielnie, jest *poniżającym traktowaniem* w rozumieniu art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

W ocenie pracowników BRPO należy zapewnić takie warunki w celi oraz w pozostałych miejscach, aby osoba korzystająca z wózka inwalidzkiego mogła z niej korzystać oraz samodzielnie docierać do pomieszczeń dla niej również przeznaczonych.

Podobnie należy zapewnić osobom odwiedzającym z niepełnosprawnością ruchową możliwość dotarcia na widzenie z bliskimi. Tymczasem przed jednostką, znajdującą się przy ruchliwej, miejskiej ulicy, nie wyodrębniono miejsca parkingowego dla osób z niepełnosprawnością. Wprawdzie dyrektor placówki podczas rozmowy podsumowującej wyjaśniał, że osoby z niepełnosprawnością mogą korzystać z miejsca służbowego dla pojazdów Służby Więziennej i Policji przed wejściem głównym do Aresztu, ale uwagę zwraca, że nie ma o tym informacji na tablicy informacyjnej w tym punkcie oraz że miejsce o którym mowa, powinno spełniać takie wymogi jak – w przypadku usytuowania wzdłuż jezdni – szerokość 3,6 m i długość 6 m. W tej sytuacji, jeżeli Areszt nie jest zarządcą terenu przed wejściem głównym, jako, że droga biegnąca przed nim jest drogą publiczną, warto rozważyć wystąpienie ze stosownym wnioskiem do organu zarządzającego ruchem na drogach o wyznaczenie miejsca postojowego dla osób z niepełnosprawnością.

Reprezentantów KMP poinformowano o staraniach AŚ, aby choć część stwierdzonych nieprawidłowości zniwelować (m.in. wyrównując teren, budując podjazd na schody wiodące do pawilonu mieszkalnego z celą dla osoby z niepełnosprawnością, przenosząc ambulatorium na ten sam poziom co wymieniona cela, dostosowując izby chorych do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, wykonując podjazd dla niepełnosprawnych do budynku administracji i sali widzeń, instalując windy dla niepełnosprawnych). Jak wynika z udostępnionej dokumentacji, formalne

działania w postaci wystąpień do Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Warszawie o środki na ten cel, podejmowane były od 2012 r. Należy zauważyć, że Areszt jest jednostką przeznaczoną zarządzeniem z dnia 20 grudnia 2013 r. Dyrektora Generalnego Służby Więziennej Nr 55/13 m.in. dla skazanych poruszających się na wózku inwalidzkim. Wobec powyższego zastany podczas wizytacji stan placówki jest absolutnie niedopuszczalny i przedstawiciele KMP zalecają kontynuację zamierzeń dostosowawczych.

Żadnego dostosowania dla potrzeb przewozu osób z niepełnosprawnością nie ma również samochód Służby Więziennej, którym wożeni są osadzeni. Nadto nie ma żadnych zabezpieczeń dla wożonych nim osadzonych, którzy podczas transportu siedzą bokiem w stronę kierunku jazdy, na drewnianych ławkach o metalowej podstawie, przymocowanej trwale do podłogi pojazdu. Nie ma także pasów bezpieczeństwa dla funkcjonariuszy Służby Więziennej siedzących przodem do pozostałych pasażerów. Zgodnie z wyjaśnieniem dyrektora Aresztu, zakupem pojazdów dla poszczególnych jednostek zajmuje się również Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Warszawie.

Należy zatem właśnie tej instytucji zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 66 ust. 1 pkt 1 Prawa o ruchu drogowym *pojazd uczestniczący w ruchu ma być tak zbudowany, wyposażony i utrzymany, aby korzystanie z niego nie zagrażało bezpieczeństwu osób w nim jadących (...) i nie narażało kogokolwiek na szkodę*. Wprawdzie rozporządzenie Ministrów: Spraw Wewnętrznych, Obrony Narodowej, Finansów oraz Sprawiedliwości z dnia 17 października 2014 r. w sprawie warunków technicznych pojazdów specjalnych i używanych do celów specjalnych Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, kontroli skarbowej, Służby Celnej, Służby Więziennej i straży pożarnej (Dz. U. z 2014 r., poz. 1421) nie zawiera szczegółowych wytycznych związanych z opisywanym obszarem, niemniej jednak powszechnie wiadome jest, że osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich powinny być przewożone przy użyciu pojazdów wyposażonych w windę lub pochylnię dla wózka oraz miejsce, w którym możliwe jest stabilne zamocowanie wózka z pasażerem. Przedstawiciele Mechanizmu oczekują na wyjaśnienie, czy przy zakupie pojazdów m.in. dla wizytowanego Aresztu brane było pod uwagę przeznaczenie tej jednostki, zgodnie z decyzją Dyrektora Generalnego, o której mowa była już wcześniej.

Natomiast w związku z informacjami pochodzącymi od dyrektorów innych jednostek penitencjarnych, z których wynika, że w przypadku konieczności przewozu osób na wózkach inwalidzkich, korzystają ze specjalistycznego transportu pozawięziennych firm transportowych, pracownicy BRPO zwracają się do dyrektora Aresztu o wyjaśnienie, czy jest to również możliwe w przypadku tej jednostki.

Dla potrzeb osób z niepełnosprawnością zakupiono wózek inwalidzki oraz kule łokciowe (2 szt.). Osadzonym, którzy przybywają do jednostki z własnym sprzętem rehabilitacyjnym pozwala się na jego posiadanie i wykorzystywanie.

Inne problemy dotyczące warunków bytowych, niezwiązane z problematyką niepełnosprawności, opisane zostały w pkt 13.

9. Oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe

Osadzeni mogą spędzać wolny od obowiązków czas w celach i w świetlicach oglądając TV, czytając udostępniane w bibliotece książki i prasę, grając w gry stolikowe i zręcznościowe. Organizowane są też turnieje wiedzy, spotkania z ciekawymi osobami (w każdym miesiącu przynajmniej jedno), uwzględniające również zainteresowania osób z niepełnosprawnością (np. w marcu 2014 r. Areszt odwiedziła srebrna medalistka igrzysk paraolimpijskich w Pekinie). Na terenie jednostki organizowane są też inne, ciekawe przedsięwzięcia takie jak np. wystawa z Centrum Nauki Kopernik pt. *Umysł przyłapany*.

Kadra placówki w 2014 r. realizowała program resocjalizacyjny *Z tolerancją na TY*, w ramach którego skazani poznawali problematykę osób z niepełnosprawnością.

Również w ubiegłym roku realizowany był cykl 4 pogadanek na temat funkcjonowania osób z niepełnosprawnością i przewlekle chorych.

Osadzeni mogą korzystać raz w tygodniu z zajęć na pływalni w Grójeckim Ośrodku Sportu.

Osoby, z którymi rozmawiali wizytujący nie zgłosiły uwag dotyczących możliwości spędzania wolnego czasu.

10. Zatrudnienie oraz nauczanie

Dla osób z niepełnosprawnością nie organizuje się kursów zawodowych. Mogą one korzystać z ogólnodostępnych szkoleń.

Zgodnie z informacją udzieloną wizytującym, nie zorganizowano miejsc pracy dla skazanych poruszających się na wózku inwalidzkim i osób o innym charakterze niepełnosprawności. Nie ma też żadnych planów w tym zakresie. Z informacji udzielonych wizytującym nie wynika, aby ostatnio przebywający w jednostce skazani, byli zatrudnieni.

Przedstawiciele KMP zwracają uwagę na to, że osoby niepełnosprawne powinny mieć taki sam dostęp do pracy jak osoby sprawne, a jedyną ewentualną barierą w tym zakresie może być orzeczenie lekarskie niedopuszczające do pracy na konkretnym stanowisku, proponowanym przez jednostkę penitencjarną. Wobec powyższego, pracownicy BRPO proszą o wyjaśnienie, czy w przypadku osadzenia w Areszcie skazanych z niepełnosprawnością, zgłaszających chęć podjęcia pracy, kadra placówki podejmowała działania w opisywanym zakresie.

11. Personel

Według przedstawionych wizytującym informacji, wszyscy funkcjonariusze działów: ochrony i penitencjarnego posiadają odpowiednie do pełnionych funkcji kwalifikacje i pogłębiają wiedzę w ramach dodatkowych kursów zawodowych.

Biorąc m.in. udział w szkoleniach i warsztatach dotyczących radzenia sobie ze stresem (w jednostce jest również prowadzona kampania profilaktyczna – *Stres w pracy? Nie, dziękuję!*) i komunikacji, które organizowały jednostki nadrzędne oraz sam Areszt, dzięki środkom z Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Prowadzone są również takie szkolenia wewnętrzne, jak: *Ochrona praw więźniów w prawie międzynarodowym, Relacje interpersonalne pomiędzy personelem a osobami pozbawionymi wolności, Jak postępować z osobami niepełnosprawnymi intelektualnie*. W szkoleniach tych nie brali jednak udziału wszyscy funkcjonariusze, co było spowodowane między innymi tokiem służby.

Mając na względzie powyższe, przedstawiciele KMP zalecają objęcie wszystkich funkcjonariuszy Służby Więziennej pracujących bezpośrednio z osadzonymi tego typu szkoleniami. Z uwagi na przeznaczenie jednostki, zaleca się również przeszkolenie funkcjonariuszy w zakresie postępowania z osobami niepełnosprawnymi ruchowo.

Warto przywołać w tym miejscu Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom [patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego (CPT/Inf 92/ 3) dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego], które wskazują, że *nie*

ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej.

12. Prawo do praktyk religijnych

Opiekę duszpasterską nad osadzonymi sprawuje kapelan rzymskokatolicki. Każdy osadzony ma możliwość uczestniczyć raz w tygodniu (w sobotę) we mszy św., która odbywa się w kaplicy Aresztu. Dodatkowo organizowane są też msze przy obowiązujących w danym roku świątach katolickich, jak również spowiedzi. Jest też możliwość odbycia posługi indywidualnej z księdzem kapelanem, przedstawicielami Kościoła Zielonoświątkowego lub ze Świadcami Jehowy. Uczestnictwo w posługach jest dobrowolne. Osadzeni nie zgłosili żadnych uwag dotyczących możliwości praktykowania wyznawanej przez nich religii, choć jak wskazano w pkt 8 wizytujący dostrzegli problem z dotarciem przez osoby z niepełnosprawnością ruchową do kaplicy Aresztu.

13. Problemy ujawnione w trakcie wizytacji, niezwiązane z kwestią niepełnosprawności osadzonych

a) Mankamentem w obszarze prawa do właściwego traktowania, w relacji osadzonych, jest opryskliwa forma zwracania się do nich przez lekarza ambulatorium Aresztu oraz nieużywanie przez niektórych funkcjonariuszy oddziałowych formy grzecznościowej *Pan*. W odpowiedzi na te uwagi, przedstawiciele kadry jednostki wyjaśniali podczas rozmowy podsumowującej, że zwracanie się przez niektórych funkcjonariuszy do osadzonych po imieniu czy nazwisku może być spowodowane okazywaniem przez nich braku szacunku pracownikom Aresztu. Reprezentanci KMP zwracają zatem uwagę, że personel Aresztu jest zobowiązany do kształtowania właściwej postawy osadzonych, co również czynić powinien własnym przykładem, a ten powinien być wzorowy. Pracownicy BRPO zalecają zwrócenie uwagi wszystkim funkcjonariuszom Służby Więziennej i pracownikom cywilnym pracującym w wizytowanej jednostce, aby postępowali i wyrażali się zgodnie z powszechnie przyjętymi normami w relacjach z osadzonymi.

b) Ustalenia wizytujących dotyczące prawa do informacji, pozwalają na sformułowanie kilku zastrzeżeń.

W trakcie wizytacji wybranych pomieszczeń Aresztu, ujawniono pojedyncze przypadki braku regulaminu i przetłumaczonego na kilka języków obcych informatora dla cudzoziemców o ich prawach i obowiązkach oraz zasadach obowiązujących w jednostce penitencjarnej. Przedstawicielom KMP wyjaśniono, że osoby pozbawione wolności często same niszczą te materiały, niemniej jednak przed osadzeniem kolejnych osób w celach, należałoby sprawdzać, czy znajdują się w nich te ważne materiały informacyjne.

Rozmowy informacyjne i konsultacje lekarskie z cudzoziemcami przeprowadza się w języku polskim, co dotyczy również osób nieporozumiewających się w tym języku. W tym zakresie, naruszenie dotyczy również prawa do opieki zdrowotnej. W wizytowanej placówce problem ten dotyczył szczególnie Wietnamczyków.

Co więcej, analiza dokumentacji indywidualnej ujawniła, że nie tłumaczy się oświadczeń podpisywanych przez cudzoziemców, a zatem nie mają oni świadomości, co tak naprawdę podpisali.

Zdaniem przedstawicieli KMP opisana powyżej sytuacja jest absolutnie niedopuszczalna. Europejskie Reguły Więzienne [Rekomendacja Rec(2006)2 Komitetu Ministrów Rady Europy, zwane dalej: ERW] wskazują, *iż w momencie przyjęcia i tak często jak jest to potrzebne również później, wszyscy więźniowie są informowani pisemnie i ustnie w języku, który rozumieją o przepisach, regulujących dyscyplinę więzienną oraz o ich prawach i obowiązkach w zakładzie karnym (pkt 30.1). Więźniowie mają prawo do posiadania pisemnej wersji przekazanych im informacji (pkt 30.2). Wśród Zbioru zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia ogłoszonych w treści Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r. znajduje się zasada nr 14, zgodnie z którą osoba, która w niewystarczający sposób rozumie lub mówi językiem używanym przez organy odpowiedzialne za jej zatrzymanie, aresztowanie lub uwięzienie, uprawniona jest otrzymać niezwłocznie, w języku dla niej zrozumiałym, m.in. o jej prawach, jak też wyjaśnienie tych praw oraz informację o sposobach korzystania z nich, oraz, jeśli zajdzie taka potrzeba, uzyskać bezpłatną pomoc tłumacza w związku z czynnościami prawnymi następującymi po jej zatrzymaniu. Warto podnieść, iż także Europejski Trybunał Praw Człowieka zajmując się cudzoziemcami odbywającymi karę pozbawienia wolności, w sprawie Diallo przeciwko Szwecji (skarga*

nr 13205/07, wyrok z dnia 5 stycznia 2007 roku) zaznaczył, że *cudzoziemcom należy zapewnić pomoc tłumacza od chwili pierwszego przesłuchania, chyba że istnieją poważne przyczyny, aby to prawo ograniczyć*. Pracownicy BRPO zalecają, aby rozmowa wstępna odbywała się przy obecności tłumacza, a wszelkie informacje dotyczące praw i obowiązków osadzonych, także zasad odbywania kary pozbawienia wolności, były przekazywane skazanym w języku dla nich zrozumiałym np. za pośrednictwem tłumacza, a następnie odnotowywane w dokumentacji skazanego, w jakim języku został on poinformowany o swoich prawach. Ponadto przedstawiciele Mechanizmu zalecają, by przekazać skazanym tłumaczenia wymienionych informacji na zrozumiały dla nich język, tak aby mieli oni do nich stały dostęp, co powinno zostać pokwitowane podpisem osadzonego. Należy też zadbać, by podpisywane przez cudzoziemców oświadczenia były tłumaczone na język dla nich zrozumiały. Podobne zalecenie należy sformułować w stosunku do decyzji w sprawie osadzonego cudzoziemca, np. wniosku dyscyplinarnego, czy decyzji w sprawie rozpatrzenia skargi. Decyzje wydane w języku polskim powinny być tłumaczone na język obcy, gdyż tylko w takim wypadku istnieje gwarancja, iż skazany dowie się o możliwości odwołania się od tej decyzji. W związku z powyższym, podczas rozmowy podsumowującej, pracownicy placówki informowali wizytujących, że zwracali się z prośbą o pomoc w tłumaczeniach do kilku ambasad, ale albo odmówiły pomocy albo nie odpowiedziały na wystąpienia. Nie ma też informatorów dla cudzoziemców (publikacje Centralnego Zarządu Służby Więziennej dostępne na stronie internetowej tego urzędu) w kilku potrzebnych językach m.in. wietnamskim. Niezależnie od problemu ograniczenia liczby tłumaczy informatora na kilka popularnych języków obcych, należy zwrócić uwagę na możliwość skorzystania w tym zakresie z pracy wykonanej przez inne jednostki penitencjarne (m.in. Areszt Śledczy Warszawa-Białołęka w Warszawie zlecił przetłumaczenie standardowo wręczanych osadzonym oświadczeń na kilka języków obcych).

d) W zakresie prawa osadzonych do kontaktu ze światem zewnętrznym, uwagę wizytujących zwróciły następujące zagadnienia.

Porządek wewnętrzny Aresztu nie uwzględnia możliwości prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane, również po przybyciu do jednostki, celem poinformowania osoby najbliższej o miejscu swojego pobytu. Zakaz

ten obejmuje również kontakty z obrońcą lub pełnomocnikiem, o których mowa w art. 215 § 1 K.k.w. Przedstawiciele KMP wskazują, że Rzecznik Praw Obywatelskich stoi na stanowisku, iż wynikający z przepisu art. 217 c K.k.w. zakaz korzystania z samoinkasującego aparatu telefonicznego, nie ma zastosowania do kontaktów tymczasowo aresztowanego z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym. Należy w tym miejscu przywołać sentencję wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 listopada 2014 r. o sygn. akt. K 54/13 (Dz. U. z 2014 r., poz. 1707), w którym TK uznał art. 217 c K.k.w. za niezgodny z art. 42 ust. 2 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Przedstawiciele Mechanizmu przy okazji zwracają również uwagę na prawo osób tymczasowo aresztowanych, do niezwłocznego poinformowania osób bliskich o miejscu ich pobytu po osadzeniu w areszcie śledczym – art. 211 § 2 K.k.w. *Kodeks nie określa formy, w jakiej tymczasowo aresztowany może zrealizować to prawo, ale skoro ma ono być zrealizowane bezzwłocznie, osadzony może wybrać najszybszy sposób komunikacji, a administracja Zakładu ma obowiązek mu to umożliwić, nawet na własny koszt. W grę wchodzi przede wszystkim powiadomienie telefoniczne lub depeszą* (S. Lelental, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Warszawa 2010 r.). Kierując się wyżej wskazanymi argumentami, pracownicy KMP zalecają respektowanie prawa osób aresztowanych do bezzwłocznego, czyli również telefonicznego poinformowania rodziny o miejscu ich pobytu i prawa do porozumiewania się, również telefonicznie, z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym.

Widzenia osadzonych realizowane są w czwartki i niedziele od godz. 8.30 do godz.15.30. Należy zauważyć, że porządek wewnętrzny Aresztu nie reguluje zasad widzeń w dni ustawowo wolne od pracy i święta. W dniu 26 marca 2013 r. Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich skierował do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej wystąpienie w sprawie umożliwienia widzeń zarówno w dni świąteczne, jak i inne dni, ustawowo wolne od pracy (dot. RPO-701427-VII-720.5/12/DK). W ocenie Rzecznika bliskość w rodzinach utrzymywana jest między innymi dzięki podtrzymywaniu zwyczaju spotkań w określone dni w roku. Nadto osoby pracujące mają w te dni, ze względu na zwolnienie z obowiązku świadczenia pracy, niejednokrotnie rzadką szansę na dotarcie do niemieszkających w pobliżu członków rodzin. Podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym zostało uznane za

jeden z najważniejszych elementów oddziaływania na skazanych (art. 67 § 3 K.k.w.). Inspirowanie kontaktów skazanych z osobami najbliższym jest jednym z podstawowych elementów oddziaływań penitencjarnych [§ 7 ust. 2 pkt 13 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 151, poz. 1469)]. W tej mierze warto również przywołać Europejskie Reguły Więzienne: *władze więzienne winny pomagać więźniom w utrzymaniu odpowiedniego kontaktu ze światem zewnętrznym oraz zapewniać im w tym celu odpowiednie wsparcie materialne* (Reguła 24.1). W dniu 25 kwietnia 2013 r. Dyrektor Generalny Służby Więziennej zgodził się z Rzecznikiem w tej sprawie (dot. BDG-70-38/13/431), a następnie wystosował do dyrektorów wszystkich jednostek penitencjarnych polecenie wyznaczenia w porządkach wewnętrznych dni widzeń, które będą realizowane w ważne dni świąteczne, niezależnie od obrządku oraz w pozostałe dni ustawowo wolne od pracy. Wobec powyższego pracownicy BRPO zalecają umożliwienie realizacji widzeń osadzonych również w inne dni świąteczne i oraz w dni ustawowo wolne od pracy, a także zmianę treści porządku wewnętrznego w tym zakresie.

Kolejnym problemem w omawianym obszarze jest fakt, że w Areszcie nie wyodrębniono pokoju do udzielania widzeń w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozoru, o których mowa w art. 138 § 1 pkt 3 K.k.w. i którego wyposażenie określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2014 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2014 r., poz. 200). W ocenie wizytatorów, brak pomieszczenia umożliwiającego wykonanie wymienionej nagrody w wizytowanej jednostce, stanowi naruszenie wymienionych przepisów i uprawnień osadzonych, którzy spełniają warunki otrzymania tego typu nagrody. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że zalecenie wyodrębnienia tego typu pomieszczenia, podobnie jak umożliwienia kontaktów telefonicznych z osobami tymczasowo aresztowanymi zostało wydane przez pracowników BRPO już w 2011 r. (dot. RPO-665674-VII-720.5/11/DK).

Podczas rozmów indywidualnych osadzeni zgłaszali również problem z dostępnością w kantynie kart telefonicznych, które działają w zamontowanych w Areszcie automatach. Podczas rozmowy podsumowującej wizytację, dyrektor

jednostki zapewnił wizytujących, że problem ten zostanie wyeliminowany. W związku z tym pracownicy BRPO oczekują na informację o stanie tej sprawy.

e) Zastrzeżenia przedstawicieli Mechanizmu dotyczące kwestii bytowych osadzonych.

Jak już wspomniano w niniejszym raporcie, dwie cele przeznaczone są dla trzynastu osób. Obydwie wyposażone są w 1 kącik sanitarny (osadzeni zwracali uwagę na brak wentylacji w kąciku). Pomimo że przepisy krajowe nie określają maksymalnej pojemności cel mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych, to jednak odwołując się do ogólnych zasad wynikających przede wszystkim z aktów prawa międzynarodowego należy stwierdzić, iż warunki sanitarno-higieniczne panujące w celach mieszkalnych kilkunastoosobowych nie zapewniają standardów minimalnych, tak aby można było mówić o poszanowaniu praw i godności przebywających w nich osób. Podobne stanowisko wyraził Komitet Zapobiegania Torturom (dalej CPT) w Jedenastym Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/Inf (2001) 16]: *W wielu krajach wizytowanych przez Komitet, zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej, osadzonych często umieszcza się w celach wieloosobowych, w których koncentruje się całość lub większa część życia codziennego, tj. sen i aktywność dzienna, włącznie z higieną osobistą. Komitet zgłasza zastrzeżenia do samej idei takiego kwaterowania osadzonych w zamkniętych zakładach karnych. Zastrzeżenia te są tym większe, gdy w omawianych celach panuje znaczne zatłoczenie i niezdrowe warunki. Rzecz jasna, kwaterowanie w dużych celach wieloosobowych może być w pewnych krajach determinowane różnymi czynnikami, w tym kulturowymi. Tym niemniej na temat cel, w których żyją i śpią dziesiątki osadzonych razem, można powiedzieć więcej złego niż dobrego. Duże cele wieloosobowe nieodłącznie wiążą się z brakiem prywatności życia codziennego osadzonych. Ponadto istnieje wysokie ryzyko zastraszenia i przemocy. Cele wieloosobowe sprzyjają rozwojowi subkultur przestępczych i ułatwiają utrzymanie spójności takich organizacji. Utrudniają także – jeśli nie uniemożliwiają – sprawowanie właściwej kontroli przez personel penitencjarny; ściślej rzecz ujmując, w razie niepokojów w zakładzie karnym trudno uniknąć zaangażowania pomocy o znacznej sile. W systemie dużych cel wieloosobowych właściwe kwaterowanie poszczególnych osadzonych, oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i potrzeb, staje się zadaniem prawie niemożliwym. Wskazane wyżej problemy zwiększają się jeszcze, gdy przekroczono rozsądny poziom zapelnienia tych cel; poza tym w takiej sytuacji łatwiej o znaczne pogorszenie panujących warunków na*

skutek przeciążenia wspólnych urządzeń, takich jak umywalki czy toalety, a także niewystarczającej wentylacji. Również zgodnie z Regułą 19.3 Zalecenia Rec(2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (dalej Europejskie Reguły Więzienne), więźniowie mają bezpośredni dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność. Podobnie przyjęto we Wzorcowych Regułach Minimum Postępowania z Więźniami (Nowy Jork 1984) stanowiąc: *Instaluje się odpowiednie urządzenia sanitarne, umożliwiające każdemu więźniowi zaspokojenie potrzeby fizjologicznej w każdym czasie, w czystych i przyzwoitych warunkach* (Reguła 12). Przywołane powyżej standardy międzynarodowe uznawane są za pewne minimum warunków uznawanych za możliwe do przyjęcia przez państwa członkowskie Rady Europy oraz Narody Zjednoczone. Przedstawiciele KMP w pełni podzielają stanowisko wyrażone przez CPT oraz podkreślają potrzebę zapewnienia odpowiednich warunków sanitarno-higienicznych w celach kilkunastoosobowych. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu wyodrębnienie jednej toalety dla 13 osób nie umożliwia osobie pozbawionej wolności zaspokojenie potrzeby fizjologicznej w każdym czasie, co więcej może stanowić źródło konfliktów między współosadzonymi. Trudno też zgodzić się, iż wszystkim osadzonym przebywającym w jednostce zapewniono równe prawo dostępu do urządzeń sanitarnych, skoro w jednej z cel przypadają jedna toaleta na 2-3 osoby, w innej zaś jedna na 13 osadzonych. Do dużego przeciążenia urządzeń sanitarnych dochodzi szczególnie w godzinach rannych, co powoduje, że część osadzonych zawsze zmuszona jest do długiego oczekiwania na możliwość skorzystania z toalety.

W czasie wizytacji wieloosobowych cel przedstawiciele KMP zauważyli również, że część łóżek jest zestawiona ze sobą w taki sposób, iż że niektórzy mężczyźni zmuszeni byli spać w styczności ze sobą, co mogło powodować u nich dyskomfort i agresję. Dyrektor zapowiedział zmianę rozstawienia mebli w tym pomieszczeniu.

Jednoosobowa cela izolacyjna posiada niezabudowany kącik sanitarny. Jest on co prawda usytuowany w niewidocznej przez wizjer w drzwiach wejściowych części tego pomieszczenia, a podgląd monitoringu wizyjnego jest zamaskowany w zakresie stref intymnych, niemniej jednak korzystający z WC osadzony jest widziany przez wchodzących do tego pomieszczenia funkcjonariuszy Służby Więziennej. W ocenie przedstawicieli KMP narusza to prawo osadzonego do zagwarantowania intymności

przy czynnościach fizjologicznych. W tej sprawie Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich w dniu 20 lutego 2013 r. (sygn. RPO-682905-II-702/11/MK) wystąpił do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej i w dniu 26 marca 2013 r. otrzymał zapewnienie, że problematyka dotycząca poprawy warunków bytowych w zakładach karnych i aresztach śledczych jest jednym z obszarów stałej kontroli i zainteresowania Służby Więziennej. Należy również wskazać, że w podobnej sytuacji Sąd Okręgowy w Radomiu przyznał zadośćuczynienie osadzonemu (sygnatura akt I ACa 567/11) uznając, że brak wymogu zabudowy kąpaka sanitarnego w celach jednoosobowych nie oznacza, iż nie należy go winny sposób zasłonić, tak aby osadzony nie był widoczny podczas mycia się lub załatwiania potrzeb fizjologicznych.

Nie wszyscy osadzeni dysponowali kontenerami podłózkowymi, pozwalającymi na schowanie części swoich rzeczy.

Wizytujący zwrócili ponadto uwagę, iż w jednej z 2 ogólnych łazni nie zostały wyodrębnione stanowiska prysznicowe. Powyższe w ocenie pracowników BRPO narusza prawo osadzonych do intymności, dlatego wizytujący zalecają zamontowywanie przegród/ścianek między poszczególnymi natryskami. Zgodnie z informacją udzieloną wizytującym przez personel Aresztu, o środki na ten cel oraz remont łazni (jest ona w złym stanie m.in. ze względu na zastosowanie trudnozmywalnej podłogi i zawilgocenie ścian), ubiegają od kilku lat w Okręgowym Inspektoracie Służby Więziennej w Warszawie.

f) Zastrzeżeniem przedstawicieli KMP w zakresie doboru i kwalifikacji personelu, jest zatrudnienie tylko jednego psychologa, na którego - przy pełnym zaludnieniu Aresztu - przypada 212 osadzonych. Zgodnie z uzasadnieniem Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. w *sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych* w celu osiągnięcia standardów pracy penitencjarnej, na jednego psychologa penitencjarnego powinno przypadać 200 osadzonych. W przypadku wizytowanego Aresztu nawet ten dość wysoki - ocenie pracowników BRPO – współczynnik nie jest spełniony, co wymaga zwiększenia liczby etatów psychologów.

Zatrudniony w jednostce psycholog nie ma również zapewnionej superwizji. W związku z tym warto zauważyć, iż przy tego typu obciążającej psychicznie pracy objęcie go superwizją wydaje się niezbędne jako czynnik z jednej strony

zabezpieczający psychologa, z drugiej zaś znacznie zwiększający efektywność jego działań.

Wizytujący odebrali również informację od personelu jednostki, że w dziale ochrony jest zbyt mało etatów, co skutkuje wzrostem nadgodzin, przemęczeniem kadry oraz trudnościami w planowaniu spraw osobistych. Ponieważ może mieć to wpływ na jakość pracy funkcjonariuszy, przekładającą się na traktowanie osadzonych, pracownicy KMP zalecają rozważenie zwiększenia liczby etatów w tym dziale.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

I. Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Grójcu:

1. umieszczanie osób z niepełnosprawnością ruchową w celi dla nich przeznaczonej;

2. objęcie wszystkich pracowników Służby Więziennej mających bezpośredni kontakt z osadzonymi szkoleniami z zakresu praw osób pozbawionych wolności oraz tzw. miękkimi szkoleniami i kursami dotyczącymi postępowania z osobami z niepełnosprawnością ruchową;

3. w przypadku osadzenia osób niesłyszących i niedosłyszących, zagwarantowanie im możliwości skorzystania z systemu wspomaganie słuchu (w przypadku korzystania przez nich z odpowiednich aparatów słuchowych) oraz zapewnienie dostępności tłumacza polskiego języka migowego;

4. dostosowanie izb chorych do potrzeb osób z niepełnosprawnością;

5. wykorzystywanie izby chorych zgodnie z przeznaczeniem;

6. uzupełnienie Instrukcji Bezpieczeństwa Pożarowego Aresztu o wskazane w pkt 3 kwestie dotyczące ewakuacji osób z niepełnosprawnością;

7. rozważenie przywrócenia gabinetu lekarskiego w tym samym oddziale mieszkalnym i na tym samym poziomie, gdzie mieści się cela dla osób z niepełnosprawnością;

8. zapewnienie dostępności miejsc i urządzeń Aresztu do potrzeb osób z niepełnosprawnością, zgodnie z wskazówkami zawartymi w pkt 8 raportu;

9. przypomnienie personelowi Aresztu o konieczności zwracania się do osadzonych zgodnie z przyjętymi normami, w tym z zachowaniem formy grzecznościowej *Pan*;

10. zagwarantowanie intymności przy czynnościach fizjologicznych osobom umieszczanym w jednoosobowej, monitorowanej celi;

11. przeprowadzanie rozmowy wstępnej w obecności tłumacza i przekazywanie wszelkich informacji dotyczących praw i obowiązków więźniów, także zasad odbywania kary pozbawienia wolności w języku zrozumiałym dla osadzonego oraz odnotowywane w dokumentacji skazanego, w jakim języku został on poinformowany o swoich prawach;

12. zapewnienie obecności tłumacza w związku z udzielaniem cudzoziemcowi świadczenia medycznego;

13. tłumaczenie podpisywanych przez cudzoziemców oświadczeń, wpływających na ich sytuację prawną (z języka ojczystego tego cudzoziemca na język polski);

14. tłumaczenie decyzji administracji Aresztu wręczanych cudzoziemcom (z języka ojczystego tego cudzoziemca na język polski);

15. uzupełnianie brakujących w celach regulaminów i informatorów dla cudzoziemców;

16. respektowanie prawa osób aresztowanych do bezzwłocznego, czyli również telefonicznego poinformowania rodziny o miejscu ich pobytu i prawa do porozumiewania się, również telefonicznie, z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym;

17. wyznaczenie w porządku wewnętrznym jednostki dni widzeń, które będą realizowane w ważne dni świąteczne, niezależnie od obrządku oraz w pozostałe dni ustawowo wolne od pracy;

18. wyodrębnienie pokoju do realizacji nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 K.k.w.;

19. zmniejszenie pojemności cel kilkunastoosobowych;

20. rozdzielenie stykających się łóżek w celach;

21. kontynuowanie starań zmierzających do wyodrębnienia stanowisk prysznicowych w jednej z łazienek oraz jej wyremontowania;

22. udostępnienie wszystkim osadzonym kontenerów podłózkowych do przechowywania rzeczy;
23. rozważenie zwiększenia liczby etatów psychologów;
24. rozważenie zwiększenia liczby etatów w dziale ochrony;
25. zapewnienie psychologowi regularnej superwizji.

KMP oczekuje jednocześnie na udzielenie wyjaśnień w sprawach przedstawionych w pkt 3, 7, 8, 10 i 13.

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Warszawie

1. uwzględnienie wymienionych w niniejszym Raporcie potrzeb, poprzez przyznanie środków finansowych niezbędnych do realizacji zaleceń dotyczących koniecznych modernizacji, uzupełnienia wyposażenia, tłumaczeń dla cudzoziemców oraz zatrudnienia kadry i szkoleń personelu;
2. wyjaśnienie kwestii zakupu samochodów do transportu osadzonych w jednostce penitencjarnej przeznaczonej m.in. dla skazanych poruszających się na wózkach inwalidzkich (patrz pkt 8 raportu).